

НАУКОВО-ВИКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ГРОМАДСЬКА РОБОТА ВІКТОРА ДОМАНИЦЬКОГО В УГА-УТГІ (1924–1962 рр.)

Ольга Комарова. Науково-викладацька діяльність та громадська робота Віктора Доманицького в УГА-УТГІ (1924–1962 рр.). У статті розкрито маловідомі сторінки викладацької, наукової та громадської діяльності Віктора Миколайовича Доманицького (1893–1962), який під тиском більшовицької влади вдався до політичної еміграції. Відомий український кооператор, вчений-агроном, громадський діяч на теренах двох країн, Чехословаччини та Німеччини, активно розбудовував українську вищу технічну освіту. Перебував на посаді професора Української господарської академії у Подебрадах та ректора Українського технічно-господарського інституту в Регенсбурзі.

Дослідження ґрунтується на опрацьованій автором пресі української діаспори та епістолярних джерелах, які не були введені в науковий обіг щодо висвітлення обраної проблеми іншими сучасними дослідниками.

Ключові слова: Віктор Миколайович Доманицький, український національний рух, українська еміграція, Українська господарська академія в Подебрадах, Український технічно-господарський інститут у Регенсбурзі, кооперативний рух.

Ольга Комарова. Научно-преподавательская деятельность и общественная работа Виктора Доманицкого в УХА-УХТИ (1924–1962 гг.). В статье раскрыты малоизвестные страницы научной, преподавательской и общественной деятельности Виктора Николаевича Доманицкого (1893–1962), который под давлением большевистской власти прибег к политической эмиграции. Известный украинский кооператор, ученый-агроном, общественный деятель на территории двух стран, Чехословакии и Германии, активно развивал украинское высшее техническое образование. Занимал должность профессора Украинской хозяйственной академии в Подебрадах и ректора Украинского техническо-хозяйственного института в Регенсбурге.

Исследование основывается на изученной автором прессе украинской диаспоры и эпистолярных источниках, которые не были ранее в научном обороте для освещения другими современными исследователями избранной проблемы.

Ключевые слова: Виктор Николаевич Доманицкий, украинское национальное движение, украинская эмиграция, Украинская хозяйственная академия в Подебрадах, Украинский техническо-хозяйственный институт в Регенсбурге, кооперативное движение.

Віктор Миколайович Доманицький (1893–1962) був відомим вченим, педагогом, публіцистом, громадським діячем. На відміну від батька о. Миколая,

який мав свою православну церковну парафію у с. Колодисте Звенигородського повіту Київської губернії, спільно зі старшими братами Василем і Платоном активно долучався до розбудови української кредитної та сільськогосподарської кооперації. Впродовж 1911–1915 рр. навчався на природничому відділі фізико-математичного факультету Університету Св. Володимира, закінчив Олексіївську військово-інженерну школу в Києві. У ЧСР вчений-кооператор В. Доманицький отримав кілька керівних посад у найбільш відомих українських вишах: завідувача кафедр Українського вільного університету (далі – УВУ), професора Української господарської академії у Подебрадах (далі – УГА) та ректора Українського технічно-господарського інституту заочного навчання в Регенсбурзі (далі – УТГІ).

Родина Доманицьких кількома поколіннями стояла на варті українства: розвиток селянського кооперативного руху, активна участь у створенні та підтримки української періодики. Через це її представники піддавалися утискам влади, а в радянську епоху вони вхалі зникли зі сторінок історії. Тому метою цієї статті є дослідження науково-викладацької та громадської діяльності малодослідженої постаті В. Доманицького у екзилі та здійснення реконструкції співпраці вченого з Українською господарською академією (далі – УГА), котра невдовзі була перетворена на Український технічно-господарський інститут (далі – УТГІ), діючи спершу в Чехословаччині, а пізніше – в повоєнній Німеччині. Для реалізації означеної мети автором були визначені такі завдання дослідження: з'ясування стану дослідження проблеми в історіографії, ступінь її джерельного забезпечення; систематизувати і проаналізувати наукові, педагогічні та організаційні здобутки вченого, його вклад у розвиток вищевказаних українських інституцій діаспори.

Майже не вивченою залишається проблема ролі В. Доманицького у розбудові УГА та УТГІ у екзилі. В українській історіографії є лише загальний виклад про науково-викладацьку діяльність вченого у еміграції (стаття Л. Кузьменко¹ та видання про історію української кооперації²). Для конкретизації досліджуваної проблеми автором були опрацьовані дослідження сучасних істориків для відтворення політичних умов, які змусили емігрувати В. Доманицького за кордон³, та вивчення середовища, в якому він працював на теренах Чехословаччині та Німеччині⁴. Чимало важливої інформації для розкриття проблеми було виявлено у пам'ятних книгах про діяльність УГА та УТГІ⁵, на сторінках преси діаспори (у газетах «Діло» (Львів)⁶, «Львівські вісті»⁷ (Львів) «Воя Покуття» (Коломия)⁸, «Краківські вісті» (Краків)⁹, «Український вісник» (Берлін)¹⁰, «Свобода» (Нью-Джерсі)¹¹, в академічних часописах «Вісті УТГІ» (Регенсбург)¹² та «Бюлетень Т-ва абсолюбітів УГА-УТГІ» (Нью-Йорк)¹³). Серед спогадів сучасників постаті найбільш відомою впродовж останніх десятиліть у вузькому колі дослідників залишалася праця представниці української діаспори О. Дучимінської¹⁴. Серед недосліджених джерел, які розкривають тему дослідження, автором статті були виявлені та проаналізовані такі: машинопис спогадів С. Зеркаля¹⁵ та офіційне листування, яке охоплює період діяльності

УТГІ на території Німеччини після Другої світової війни (ф. 11 «Український технічно-господарський інститут (Німеччина)», спр. 103 «Листи В. Доманицького до ректорату щодо організації УТГІ у США»¹⁶). Варто додати, що епістолярні джерела були передані в Національний архів національної бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська Академія» (далі – НА НБ НАУКМА) лише у 2007 р.

Тогочасна внутрішня та міжнародна політична ситуація суттєво вплинула на життєві орієнтири В. Доманицького. З утворенням Української Народної Республіки для постаті відкрилися сприятливі обставини. Діяч повернувся до Києва у лютому 1918 р. для роботи секретарем товарного відділу та відділ хімічних фабрикатів в «Українбанку» на запрошення старшого брата Платона, який очолював банківську установу¹⁷. Рівно через рік Радянська Росія почала війну з Польщею, котра закінчилася укладанням Ризького миру у 1921 р. Більшовицька влада укріпилася на центральних та східних територіях українських земель¹⁸. Це означало закінчення доби Директорії й завершення українських визвольних змагань. Дізнавшись про ці невтішні події В. Доманицький повертається з московського філіалу українського «Централу»¹⁹ до Києва.

Поразка Української національної-визвольної революції 1917–1920 рр. спричинила посилення більшовицького тиску на українську інтелігенцію²⁰. Визрів справжній окупаційний режим, який нищив все, що пов'язано з українством – це призвело до активізації хвилі української еміграції у ближні європейські країни. В. Доманицький, відчуваючи небезпеку для сім'ї, змінив високу посаду на керівництво відділом агропропаганди Уманської сільсько-господарської станції²¹. Надія на покращення політичної ситуації згасла з конфіскацією родинного маєтку та господарства у рідному Колодистому, з політичним переслідуванням та розстрілами родичів²². Для уникнення ймовірного арешту кооперативному діячові також залишилося обрати шлях політичного емігранта.

Тільки у перші повоєнні роки кількість українських емігрантів у Європі сягнула відмітки 80-100 тис. осіб²³. В сусідній Польщі знаходилися військові частини та урядові установи УНР²⁴. В. Доманицький здійснив перехід польського кордону на пограниччі з Волинню, але емігранта разом з дружиною арештувала польська прикордонна варта – нависла загроза депортації. Подружжю не було відомо про польсько-радянську домовленість про завертання втікачів²⁵. Дружина Віра Піснячевська спершу захворіла на тиф, згодом додалися сухоти. Жінка померла напередодні звільнення²⁶. Особиста трагедія розбила надії біженця безперешкодно емігрувати в Польщу.

Після звільнення В. Доманицький деякий час перебував у свого брата Платона, який на той час вже декілька років жив і працював у м. Ковелі²⁷. Невдовзі емігрував у Берлін, один із ключових осередків української еміграції у 1920-ті рр. Переважну кількість діаспори становили представники національно свідомої інтелігенції – науковці, університетська професура, викладачі, студенти та учнівська молодь, інженери, літератори, політичні та військові діячі Центральної Ради, гетьманського уряду, Директорії, а також ЗУНР тощо²⁸. Влітку 1922 р.

учений викладав на курсах українознавства, а з 1923 р. керував господарською практикою та працював лектором у технічній школі у Вінсдорфі (околиці німецької столиці). В його обов'язки входило створення студійних фондів, влаштування гуртожитку тощо. Паралельно вивчав аграрну економію у Вищій сільськогосподарській школі в Берліні²⁹. В. Доманицький перебував у Німеччині до серпня 1924 р.³⁰. Берлінська доба у житті вченого, хоч і тривала відносно короткий період, але все ж дозволила познайомитися ближче з визнаними українськими постатями того часу – П. Скоропадським, Б. Лепким та іншими³¹.

Ще у 20-х роках ХХ ст. у Чехословаччині виник один із найбільших українських культурно-освітніх центрів у еміграції³². ЧСР чи не єдина східно-європейська країна міжвоєнного періоду, котра не лише декларувала демократичні цінності, але й намагалася діяти згідно них³³. Завдяки цьому українська спільнота у щойно створеній ЧСР стала найбільш численною у міжвоєнний період³⁴. Президент Т. Масарик та очільник уряду Е. Бенеш лояльно ставилися до політичних емігрантів з колишньої Російської імперії³⁵. Добре обізнаний з українським питанням Т. Масарик співчував національно-визвольним змаганням українців. ЧСР вбачала у цьому важливий політичний і культурний фактор розвитку зв'язків з демократичними в майбутньому країнами – Україною та Росією³⁶. Т. Масарик дотримувався антибільшовицьких позицій, хоча офіційно проголосив «прихильний нейтралітет» щодо Радянської Росії, сподіваючись, що невдовзі вона обере демократичний європейський вектор розвитку³⁷. Пропаговані офіційними республіканськими колами причини здійснення допомоги політичним біженцям базувалися на ідеї гуманізму, слов'янської єдності і вдячності³⁸. В окремих містах, де кількість населення українців сягала більше 20%, діловодство велося двома мовами – чеською та українською³⁹.

Вперше В. Доманицький познайомився з особистим секретарем Т. Масарика впродовж своєї роботи на посаді генерального довіреного української кооперації «Централу» у Москві⁴⁰. Ця життєва сторінка і зіграла ключову роль у прийнятті рішення щодо виїзду на роботу в ЧСР у 1924 р. Порівняно з іншими, В. Доманицький досить швидко долав сходинки фахового вдосконалення, тому згодом отримав пропозицію читати лекції у Подебрадах⁴¹. Становище емігрантів із Радянської Росії у ЧСР відрізнялося від становища політичних біженців у Німеччині, звідки виїхав діяч. Чехословацький уряд цілеспрямовано регулював наплив емігрантів, щоб у країні зосереджувалися кращі діячі, які б підготували інтелігенцію для майбутньої демократичної Росії. Уряд ЧСР виділяв російську і українську еміграцію як самостійні (принаймні до 1924 р.)⁴².

За великої гуманітарної й матеріальної допомоги уряду і моральної підтримки політичних й громадських кіл у ЧСР були засновані російські, українські та білоруські інституції, товариства та організації, що мали в основному культурно-просвітницький й науковий профіль і завданням яких було задовольнити духовні та матеріальні потреби політичних біженців⁴³. Вагому роль у цьому питанні відіграв Український громадський комітет – національний координаційний центр української діаспори, приватне добродійне товариство,

яке працювало при Міністерстві закордонних справ Чехословаччини⁴⁴. За його сприяння у 1922 р. у Подебрадах була заснована УГА – «приватна високошкільна організація політехнічного типу». Своїм існуванням вона завдячувала фінансовій підтримці тогочасного уряду (республіканські кредити політичній еміграції). Свою діяльність вона розпочала в кількох кімнатах готелю і вже за кілька років була забезпечена окремими повністю укомплектованими навчальними корпусами⁴⁵.

Основна мета Академії – допомога українській еміграції⁴⁶. Її завданням, згідно статуту, була підготовка слухачів до самостійної господарської та технічної праці, дослідної, творчої, проектної, організаційної, виконавчої, адміністративної у всіх галузях агрономії, лісництва, технології, межової справи, гідротехніки, економіки, статистики та кооперації⁴⁷. Академія поділялася на три окремі факультети: агрономічно-лісовий (2 відділи), економічно-кооперативний (3 відділи), інженерний (2 відділи). При закладі діяло всього 59 кафедр⁴⁸. За час свого існування «національна політехніка» підготувала 560 українських фахівців вищої кваліфікації (інженерів і не тільки), започаткувала видання українських технічних підручників для вищої школи, створила сприятливе середовище до повернення національної традиції вищої української освіти, започаткованої в Україні за часів Київсько-Могилянської академії XVII–XVIII ст.⁴⁹. У своєму внутрішньому управлінні та у керуванні навчальним процесом заклад користувався широкою автономією⁵⁰.

До 1926 р. склад слухачів формувався переважно з емігрантів. Невдовзі на навчання до вишу почала прибувати молодь з українських земель, наближених до Польщі⁵¹. На думку В. Доманицького, подебрадський культурний осередок творили три чинники: громадянство, професура й студентство⁵². Не дарма вчений підкреслив у доповіді з нагоди відзначення 20-літнього ювілею Академії, що програш у визвольній боротьбі підкреслив українській національній еліті «неповноту», «однобічність» української нації, що проявилась з її історичною долею. Для усунення цих дефектів, на думку вченого, і були засновані дві українські високі технічно-господарські школи: Львівська таємна політехніка та Українська господарська академія в Подебрадах⁵³.

Працюючи в УГА, В. Доманицький, окрім педагогічної, займався також науково-публіцистичною діяльністю. 19 січня 1924 р. обраний професорською радою Академії на посаду асистента при кафедрі загального хліборобства, на якій затверджений міністерством закордонних справ в ЧСР від 26 червня 1924 р. За дорученням професорської ради УГА з 1 жовтня 1924 р. читав курс лісової ботаніки. Хоча школа ще знаходилася у процесі розбудови, однак працювала вже два роки⁵⁴. У 1924 р. заклад отримав дозвіл перейти на 4-річну навчальну програму, відділи стали повноцінними факультетами, а підвідділи – відділами⁵⁵. Дійсні слухачі академії, як закінчили повний курс навчання та склали дипломний іспит, отримували звання інженера із зазначенням фаху (агроном, лісівник, економіст, гідротехнік, технолог)⁵⁶.

Завдяки вченому, в УГА започаткували традицію виконувати студентсь-

кими силами всі можливі завдання щодо розбудови матеріальної бази. Зокрема, багато студентської ініціативи та праці вклали у спеціальний кабінет хліборобства, який ученому доручили організувати разом зі студентами факультету агрономії. У ньому експонували великі колекції різних культурних рослин (всього понад 200 видів), які викликали великий подив у відвідувачів УГА. Зі своїми експонатами заклад брав участь у різноманітних виставках і навіть отримував нагороди: велику державну бронзову медаль у Празі (1926), почесний диплом Міністерства хліборобства ЧСР (1924) і похвальний диплом Союзу українських хліборобів (1924) та інші відзнаки⁵⁷.

У 1925 році В. Доманицький став лектором курсів селекції сільськогосподарських рослин і сортознавства, а з наступного року читав лекції з курсу сільськогосподарської дослідної справи⁵⁸. У 1928 р. після захисту праці «Проблеми організації сталого господарства в степу» (1927) В. Доманицького обрали на посаду доцента кафедри хліборобства, невдовзі він очолив її⁵⁹.

Вчений регулярно брав участь у семінарі політичної економіки, який проводив проф. О. Мицюк при економічному факультеті⁶⁰. Також виявляв зацікавленість до фахових організацій студентів і радо з ними співпрацював, зокрема,

Дипломний іспит студентів-агрономів. Екзаменаційна комісія: проф. І. Шереметинський, проф. В. Чередіїв, доц. В. Доманицький, проф. Б. Іваницький, проф. К. Мацієвич, асист. К. Михайлюк. Джерело: Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. 1922–1935. – Нью-Йорк, 1959. – С. 180.

з Українським агрономічним товариством при УГА (1925–1928)⁶¹ та Центральним союзом українського студентства у Празі «Цесус» (1927–1939)⁶².

За спогадами О. Дучимінської, В. Доманицький був живим, цікавим, переконливим лектором. Мав вроджений ораторський хист та здібність захоплюватися самим процесом викладання. Ці якості педагога доповнювалися природнім гуманізмом, переконанням, що найактуальніші проблеми науки завжди повинні мати органічний зв'язок із людиною та людською спільнотою. Викладач вимагав від студентів серйозного ставлення до навчання. На іспитах перевіряв загальну орієнтацію у знанні предмету, не обмежувався визначеннями в білеті запитаннями, через що мав славу суворого екзаменатора⁶³.

У праці «Проблема організації сталого господарства в степу» розкрито історію шукань творчої думки експериментальної агрономії в Україні. Із заяви В. Доманицького від 26 лютого 1931 р. до деканату агрономічно-лісового факультету простежується, що він мав намір написати підручник із насінництва в двох частинах у до 1932 р. У весняному семестрі 1930-31 рр., окрім управ із селекцій рослин, паралельно працював над популярно-науковими працями «П'ятдесят років праці сільськогосподарських дослідних установ на Україні», «Вступ до сортівництва та сортознавства», «Дослідні кружки»⁶⁴.

У цей період учений очолив управління видавничої організації на пошану досягнень свого покійного старшого брата, відомого українського кооператора та видавця. Кооперативний фонд ім. Василя Доманицького займався виданням книжок з кооперації, агрономії та народного господарства взагалі та українського зокрема. Організація об'єднувала близько 50 членів, переважно студентів академії. Також до участі у роботі фонду було залучено багатьох відомих людей, однак фонд проіснував недовго – влада ЧСР відмовилася затвердити статут цієї організації. Фонд встиг видати лише чотири брошури⁶⁵. Однією із перших була книга, присвячена пам'яті Вас. Доманицького⁶⁶. 15 травня 1926 р. видавництво фонду взяло участь в Міжнародному бібліографічному з'їзді та книжковій виставці у Празі⁶⁷.

Упродовж перших десяти років перебування у ЧСР В. Доманицький інтенсивно співпрацював у роді кореспондента із господарськими організаціями Галичини. Впродовж викладання у УГА-УТГІ – активний учасник різноманітних публічних заходів:

- виступив з рефератом в межах агрономічно-лісової підсекції I Українського наукового з'їзду в Празі (13 жовтня 1926 р.)⁶⁸;
- надіслав для публічного зачитання доповідь «Метода сучасного навчання в приноровленні до агрономічних наук» на Освітньому конгресі з нагоди 60-ліття «Просвіти» у Львові в секції позашкільного виховання (22-24 вересня 1929 р.)⁶⁹;
- взяв участь у IV секції «Продукція рослин» Міжнародного хліборобського конгресу в Празі (5-8 червня 1931 р.)⁷⁰;
- надіслав п'ять доповідей для публічного зачитання оргкомітету I Конгресу українських інженерів (16-17 травня 1932 р.)⁷¹;

- виступив із рефератом «Нові засади аграрного законодавства» на Українському правничому з'їзді у Празі (4-7 жовтня 1933 р.)⁷².
- став учасником засідання Комісії соціології села Чехословацької хліборобської академії з доповіддю «Індивідуальне і колективне господарювання в хліборобстві» (1936)⁷³;
- виступив з доповіддю «Цілі, організація та методи Хліборобської Палати Карпатської України» на З'їзді чехословацьких економістів (Прага, 6-7 березня 1939 р.)⁷⁴;
- взяв участь у з'єднаних семінарах суспільних наук УТГІ (Регенсбург, 29 квітня та 20 травня 1947 р.)⁷⁵.

В. Доманицький у статті «Найближчі завдання в галузі піднесення сільсько-господарської продукції», опублікованій у кількох числах львівської газети «Діло», наголошував на тому, що українська інтелігенція «по цей бік Збруча та Дністра» замало цікавиться питаннями агрономії та сільського господарства⁷⁶. Тогочасне суспільство все більше відчувало потребу в сільсько-господарській вищій школі. Вчений підкреслював, що все частіше помічає у пресі статті, в яких підіймається питання щодо перенесення Подебрадської академії на Волинь, про відкриття нової високої сільсько-господарської школи на українських землях. На його погляд, це питання ставилося цілком не в тій площині. Збільшення вишів такого типу не означало в його уявленні повноцінною агрономічною допомогою⁷⁷.

Сучасники пам'ятали В. Доманицького як професора й особистого приятеля кожного абсолювента⁷⁸. Зокрема, чимало зусиль діяч доклав до вирішення проблеми, яка назріла у 1931 р. і була пов'язана з визнанням дипломів інженерів, які закінчили УГА, Високою технічною школою Словаччини. У липні 1933 р. ректорат вишу призупинив справу, ініційовану комісією від Спільки український інженерів Словаччини. До цієї організації входив і В. Доманицький⁷⁹. За спогадами інженера С. Зеркаля, простежується істинна причина такого кроку ректорату вишу: Б. Іваницький, чинний ректор, виїхав до Польщі, де йому запропонували кращу платню, ніж в УГА, «турботи абсолювентів, яких вони пустили в світ більш не обходили...»⁸⁰.

УГА провадила свою навчальну та наукову діяльність 13 років. У 1930-х рр. світова економічна криза вразила Чехословаччину⁸¹. За таких обставин скоротилися дотації на утримання інституцій української діаспори на теренах республіки. Виникнення зовнішньої загрози для незалежності країни змусили уряд збільшити видатки на військову оборону⁸². 31 грудня 1935 р. заклад ліквідувався під примусом чеської влади⁸³. В. Доманицький залишилися у його складі за цих обставин. Невдовзі виш реорганізований як Український технічно-господарський інститут заочного навчання. Така ідея виникла у членів Товариства прихильників УГА⁸⁴.

Високошкільне заочне навчання було успішно розбудоване лише у кооперативно-економічному відділі УТГІ та Високій школі державних наук. У інших відділах довелося провадити заочне середньо-шкільне фахове навчання (техні-

Абсолютенти економічно-кооперативного факультету (1932).

В центрі – проф. О. Мицюк та доц. В. Доманицький. Джерело: Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. 1922–1935. – Нью-Йорк, 1959. – С. 201.

кум сільськогосподарської промисловості та курси українознавства), або вузькі науково-популярні курси (пасічництво, садівництво, птахівництво, гарбарство, миловарство, радіотехніка, бухгалтерія тощо)⁸⁵. 5 червня 1936 року вийшли друком останні лекції курсу овочевого та ягідного садівництва, які викладалися в УТГІ. До редакційної колегії видання увійшов В. Доманицький⁸⁶. У 1937 р. Високі курси громадської агрономії при УТГІ оголосили набір студентів та курсантів. У навчальній програмі також використовувалися підручники вченого⁸⁷.

16 травня 1942 р. в інституті відбулися звичайні загальні збори Спілки Професорів Української Господарської Академії. До її ревізійної комісії увійшов і професор В. Доманицький⁸⁸. Також діяч входив до складу комітету Фондації ім. проф. К. Мацієвича при УТГІ, невдовзі очолив його⁸⁹. У серпневому номері «Краківських вістей» за 1942 р. комітет фундації опублікував замітку про свою діяльність. Звідси дізнаємося про основні завдання, якими опікувався В. Доманицький, перебуваючи у цій організації:

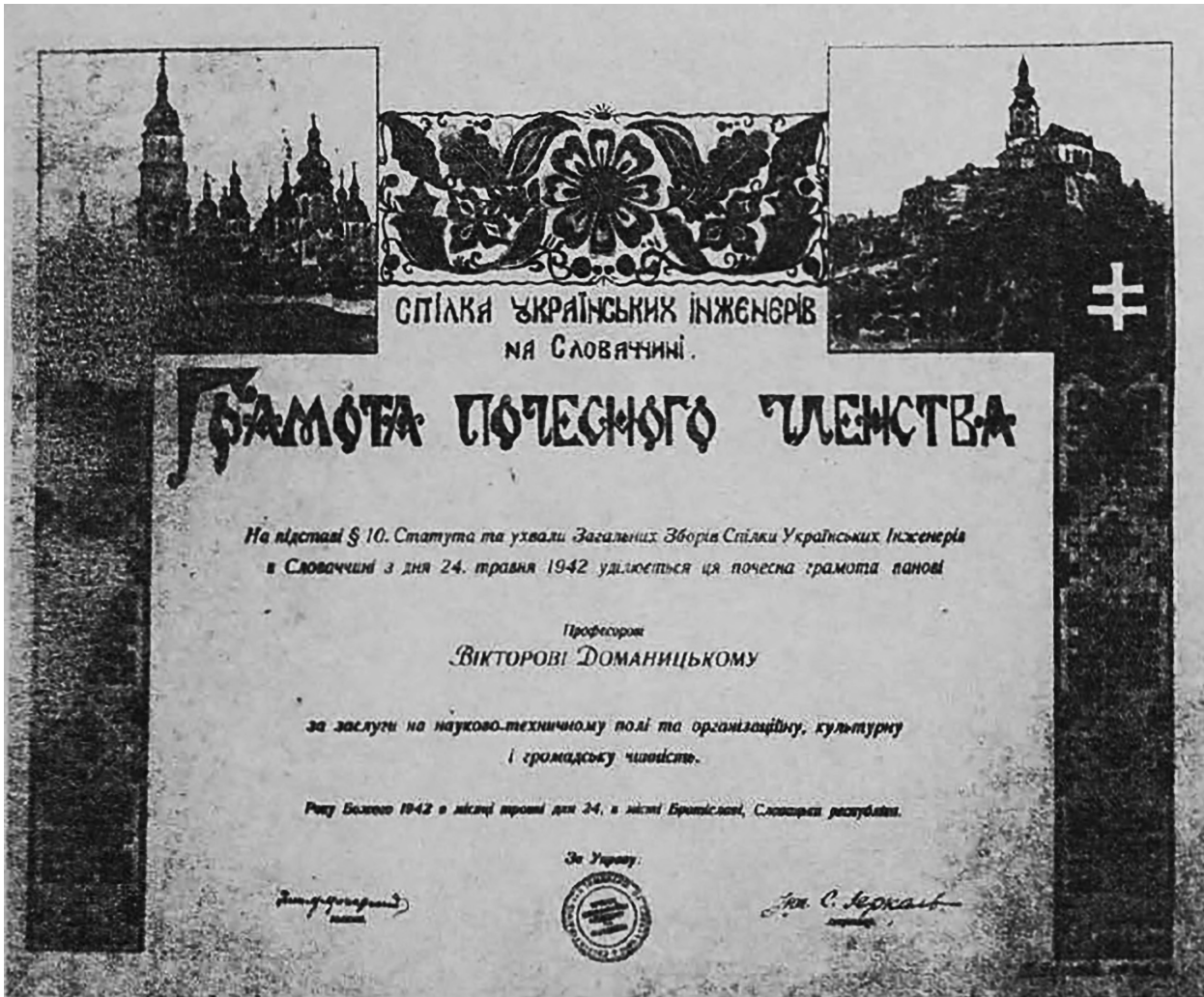
- збір коштів на видання короткої біографії фундатора проф. К. Мацієвича та видання наукового збірника на його пошану;
- проведення конкурсу на написання праць «К. Мацієвич: людина, науковий дослідник, громадський агроном і кооператор» та «Українське трудове господарство за радянської влади»;

- продовжування та поширення заочних високих курсів громадської агрономії ім. К. Мацієвича в УТГІ;
- збір коштів на відкриття наукової стипендії для наукового дослідника, «що визначився своїми працями в царині аграрної справи на Україні і що погодився б працювати в цій ділянці і надалі»⁹⁰.

Восени цього ж року УГА-УТГІ святкував 20-літній ювілей свого заснування. Для підготовки до свята утворився спеціальний діловий ювілейний комітет, у склад якого увійшов проф. В. Доманицький як генеральний секретар⁹¹. Комітет мав на меті приєднати давні українські організації та установи й розробити план святкування⁹². У своїй святковій промові з нагоди ювілею закладу, опублікованій в закордонній пресі, вчений підкреслив складне становище, яке склалося для української діаспори загалом і для вишу зокрема. Розповів про здобутки академії, висловивши сподівання щодо її відновлення у форматі 1926-28 рр.⁹³. Своїми враженнями про його участь у святкових заходах поділився пресовий референт Української академічної громади П. Керничний. «Останні членські сходини відбулися дня 18 липня з докладом проф. д-ра Доманицького па тему: «Традиція та її значення в нашій народі». Прелегент виказав у рефераті, що ми є також народ традиції й ту традицію ми маємо передавати нащадкам...»⁹⁴.

Наприкінці Другої світової війни настав складний період для діяльності українських інституцій. На територію Чехословаччини увійшли війська Червоної армії. Свою воєнну перемогу радянське керівництво розглядало як тріумф соціалістичного ладу і мало на меті закріпити його⁹⁵. Стало очевидним, що країна залишиться під владою більшовиків і що залишатися тут не можна. Єдиним можливим напрямком для виїзду В. Доманицького була Німеччина. 23 квітня 1945 р. він разом із іншими співробітниками УТГІ залишив Чехословаччину⁹⁶. Персоналу вишу вдалося зорганізувати свій власний невеликий транспорт. Ситуація була настільки загрозливою, що не могло бути й мови про організовану евакуацію майна чи принаймні документів закладу. Єдине, що вдалося зберегти, – певна кількість зразків видань. Книги дуже постраждали, адже неподалік німецького кордону границі потяг з викладацьким складом УТГІ підпав під обстріл та бомбардування американських літаків. Почалася значна пожежа, пасажири ледь врятувалися. «До тих найбільш пошкоджених належав Віктор Доманицький, бо залишився напівзодягнений, з рештками обгорілого портфелю, в якому зберігалися його документи й найдорожчі пам'ятки <...> він відбився від загального гурту й дальшу подорож до німецької границі відбув пішком, з високою гарячкою та в небезпеці зараження крові від інфекції...»⁹⁷.

По приїзді до іншої країни разом з колегами одразу почав відновлювати діяльність навчального закладу. Саме у Регензбурзі (Баварія) з 1945 р. працював відновлений виш. За даними, опублікованими у праці В. Маруняка, представника української діаспори, чисельність української громади після закінчення війни складала 4664 особи. Окрім УТГІ, в місті працювали український

Грамота почесного членства професору Віктору Доманицькому Спілки українських інженерів Словаччині (1942).

Джерело: Зеркаль С. Абсольвенти Української Господарської Академії і Віктор Доманицький, професор Української Господарської Академії: (документи, матеріали, спогади): машинопис. – 1965, Нью-Йорк – Мюнхен [б.м.]. – Додаток 10.

дитячий садок, народна школа, гімназія, школа домашнього господарства, 12 фахових курсів, 10 майстерень, 4 парафії української церковного братства та 8 громадських організацій⁹⁸.

Коло ентузіастів очікували значні труднощі: нестача приміщень і навчального устаткування, канцелярського приладдя тощо. Формально інститут відновив свою діяльність 12 червня 1945 року⁹⁹. Не зважаючи на втрату майже всієї документації, було відновлено навчання на трьох факультетах. Деякий час у Мюнхені працювали також новостворені ветеринарно-медичний і фармацевтичний факультети¹⁰⁰. Особливе місце у заходах по відновленню інституту належало В. Доманицькому. Його обрали на посаду виконуючого обов'язки заступника директора і керівника агрономічно-лісового відділу. Також він ввійшов до складу правничої комісії Сенату, завданням якого було вироблен-

ня статуту відновлюваного навчального закладу. Діяч брав участь у численних делегаціях до представників американської окупаційної влади, до управ таборів та українських громадських осередків в справах відновлення діяльності інституту та приміщення для нього¹⁰¹.

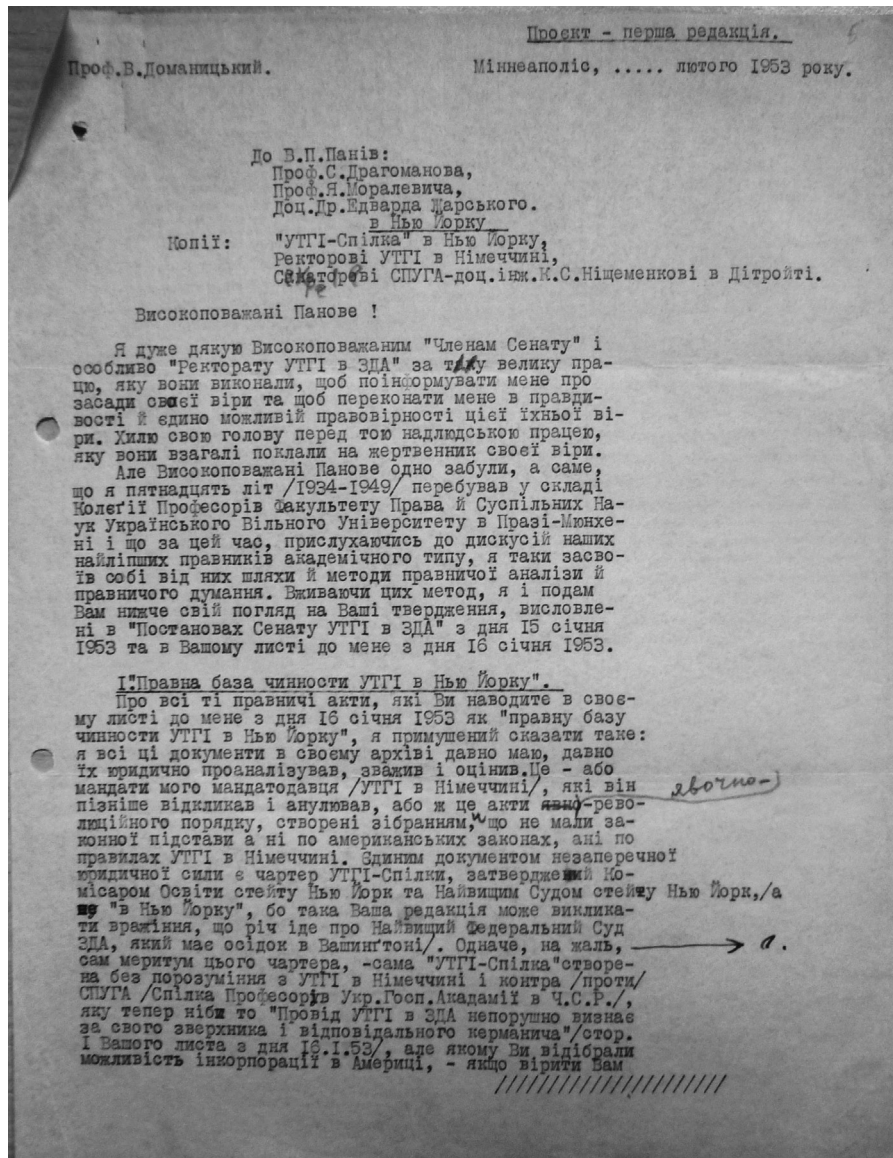
У грудні 1945 р. Професорська рада інституту заслужено обрала науковця першим ректором УТГІ. На цій посаді він перебував два роки, а згодом ще рік виконував обов'язки проректора. Керманіч інституту проявив не лише працьовитість, але й управлінський хист¹⁰². Незважаючи на велику завантаженість науково-педагогічною діяльністю В. Доманицький намагався не стояти осторонь вирішення практичних питань кооперативного життя української еміграції цього періоду. Він брав участь в роботі з'їзду українських кооператорів з усіх трьох західних зон Німеччини, що відбувся 8-9 червня 1946 р. у Мюнхені, в приміщенні кооперативу «Кос», з участю 115 кооператорів¹⁰³.

Патроном УТГІ була Спілка професорів УГА, більшість із яких прожили довгий час у еміграції і вважали себе творцями українського академічного шкільництва. Іншу групу викладачів становили новоприбулі науковці. В уявленні В. Доманицького педагогічний склад мав бути збалансованим¹⁰⁴. Зусилля ректора щодо урізноманітнення колективу призвели до значних ускладнень у процесі відновлення Школи¹⁰⁵. Все це, зрештою, почало негативно позначатися на житті закладу.

З часом виявилось, що розбудованої наново школи не вдасться зберегти і тому В. Доманицький вирішив переїхати до США у вересні 1949 р.¹⁰⁶. На американському континенті діяч прожив більше двадцяти років до кінця свого життя. На перший погляд, у це важко повірити, але науковцю спершу доводилося працювати і кухонним помічником та посудомийником в торговому домі «Дайтон» в Міннеаполісі (1949–1956), креслярем фірми Еллебре (1956–1959)¹⁰⁷.

Упродовж перебування у Мінеаполісі В. Доманицький отримував пропозиції відновлення УТГІ в США. Спершу вчений вважав цю ідею хибною. Він підкреслював це у листі до доцента Д. Теленського від 25 листопада 1951 р. Діяч враховував небажання достойних кандидатів до керівного складу полишати свої міста для переїзду – це створювало б значні витрати на трансфер¹⁰⁸. Також серед запропонованих осіб не було таких, що бездоганно володіли англійською мовою¹⁰⁹. Третій ключовий фактор – відсутність представників Спілки професорів УГА: «СПУТА є найвищим контрольним органом. Завжди Президія СПУТА й Ректорат УТГІ склалися повністю або частково з тих самих осіб. В теперішньому проекті Ректора нема ані одного члена СПУТА (підкреслено В. Доманицьким – О.К.)...»¹¹⁰. Не менше його бентежила кандидатура Б. Іваницького на посаду ректора, з яким вони конфліктували¹¹¹.

В архіві інституту зберігся машинописний лист проректора УТГІ П. Савицького від 18 грудня 1952 р., в якому він повідомив В. Доманицького про припинення проф. Б. Іваницьким обов'язків ректора у зв'язку з хворобою та про доручення Сенату УТГІ передати йому справу т.з. Нью-Йоркської групи для подальшого залагодження¹¹². В. Доманицький надіслав у Мюнхен відповідь¹¹³

**Перша сторінка проекту відновлення УТГІ в США,
розробленого В. Доманицьким.**

Джерело: НА НБ НАУКМА, ф. 11., оп.1., спр. 103, арк 7.

та прикріпив до листа свій проект відновлення інституції у США на дев'яти машинописних аркушах¹¹⁴. Проект мав такі розділи: «1. Правна база чинності УТГІ в Нью-Йорку», «2. Зносини з УТГІ в Німеччині та з його уповноваженими», «3. Американські закони і приписи щодо приватних Високих Шкіл», «4. Меритум справи – тип школи, на яку Ви маєте дістати ліцензію», «5. Що ж робити?». В останній частині проекту В. Доманицький із сумом констатує, що останній керівний склад припустився чималої кількості помилок – «вигідніше не перебирати спадщини по Вас, а починати будувати дім від нового здорового фундаменту...»¹¹⁵.

У 1961 р. у В. Доманицького загострилися проблеми з серцем. На початок 1963 р. припадав його 70-літній ювілей. Виснажений учений усіма силами на-

магався встигнути дописати деякі заплановані праці, приурочені до цієї події. Для клінічного лікування він вирішив поїхати у Європу, але 24 березня 1962 р. помер внаслідок серцевого нападу¹¹⁶. Після його смерті абсолюбітами УГА-УТГІ створений Комітет для видання творів та вшанування пам'яті проф. В. Доманицького¹¹⁷, котрий збирав пожертви на пам'ятник на могилу вченого. У «Бюлетені Т-ва абсолюбітів УГА-УТГІ» за грудень 1966 р. опублікований значний список жертводавців, серед яких чимало колег та колишніх випускників¹¹⁸.

Як бачимо, на прикладі В. Доманицького, час вимушеної еміграції українці використали з найбільшої користю для себе та майбутнього нації. Вони здобували якісну європейську освіту, переймали досвід розвинутих держав із надією врешті повернутися в Україну, звільнену від радянського ладу. Активна освітньо-культурна діяльність у країнах близького зарубіжжя була способом збереження власної ідентичності та репрезентації Батьківщини, підготування сприятливого ґрунту для майбутнього включення України як окремої незалежної та суверенної держави.

Період науково-викладацької діяльності в УГА-УТГІ був найкращим часом творчої праці В. Доманицького. Діяч зумів вдосталь проявити свої якості науковця, управлінця, педагога, аби сучасники запам'ятали його заслуги у розбудові української агро-технічної та кооперативної освіти в екзилі. Він вимагав від молоді працювати самостійно та вміти робити об'єктивні висновки. Намагався вести слухачів Академії за собою, щоб вони стали його послідовниками.

Час проживання В. Доманицького у Чехословаччині став також розквітом його публіцистичної та наукової діяльності. Вчений почав писати на господарсько-кооперативні теми ще в Києві, однак занадто інтенсивний ритм його тогочасного життя заважав йому. Натомість умови проживання у Подебрадах були сприятливими для цього. Попри всі позитивні аспекти, це період обмежених можливостей – вчений застав у Чехословаччині важку економічну кризу та війну. Його сміливість та самовідданість дозволили зберегти заклад з переведенням у Мюнхен. У нього було своє бачення розбудови УТГІ, яке у німецький період існування вищу дещо різнилося з поглядами тогочасного керівництва. Як бачимо з листів та спогадів першого ректора УТГІ старша генерація викладачів на чолі з Б. Іваницьким критикувала за прогресивне бачення розвитку інституції. Але коли В. Доманицький, втомившись від інтриг, вирушив у пошуках кращої долі у Мінеаполіс (США), опоненти намагалися підтримувати з ним зв'язок. Втім, хвороба серця, яка проявилася ближче до 60-х років не дозволила вченому здійснити відновлення УГА-УТГІ у форматі, запропонованому у своєму проекті.

Правдива реконструкція ролі відомого науковця та кооператора, повернення його постаті у історію нашої держави завдяки новознайденим та опрацьованим історичним джерелам, які зберегла для українців діаспора, є важливим завданням сьогодення.

Примітки:

¹ Кузьменко Л. І. Віктор Доманицький – український учений, педагог, громадський діяч / Людмила Іванівна Кузьменко // Українська біографістика: Зб. наук. пр. – К., 2010. – Вип. 6. – С. 125-135.

² Віктор Доманицький // Українські кооператори. Історичні нариси. Книга II. – Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2001– С. 294-308; Витанович І. Історія українського кооперативного руху / Ілля Витанович. – Нью-Йорк: ТУК, 1964. – 624 с.

³ Плохій С. Брама Європи: історія України від скіфських воєн до Незалежності. – Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 496 с.; Рубльов О. С. Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. / О. С. Рубльов, О.П. Реєнт. – Київ: Альтернативи, 1999. – 320 с.

⁴ Бочковський О. І. Т. Г. Масарик. Національна проблема та українське питання (спроба характеристики та інтерпретації) // О. І. Бочковський. – Подєбради, 1930. – 244 с.; Віднянський С. В. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині. Український вільний університет (1921–1945 рр.). – К: Інститут історії України НАН України, 1994. – 82 с.; Газін В. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002 роки): Навч. Посібник / В. П. Газін, С. А. Копилов. – К.: Либідь, 2004. – 624 с.; Дильонгова Г. Історія Польщі 1795–1990 / Пер. з пол. М. Кірсенка / Ганна Дильонгова. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 237 с.; Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні / Володимир Маруняк. – Т. 1 (1945–1951). – Мюнхен: Академічне видавництво д-ра Петра Белея. – 432 с.; Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції 1919–1939 (матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої). – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 1999. – 272 с.; Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / С. Наріжний. – Прага: [б.в.], 1942. – Т. 1. – 604 с.; Сухобокова О. Український культурно-освітній осередок у Чехо-Словацькій Республіці у 1920-х рр. / Ольга Сухобокова // Історія України. – 2012. – №41-42 (777-778). – С. 3-8; Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття: Підруч. для вищих навч. закл. / В. Яровий. – К: Генеза, 2005. – 816 с.

⁵ Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. 1922–1935. – Нью-Йорк, 1959: Видано Абсольвентами Української Господарської Академії та Українського Технічно-Господарського Інституту. – 248 с.; Українська Господарська Академія. – Прага-Подєбради, 1931: Накладом Української Господарської Академії. – 40 с.

⁶ Високі курси громадської агрономії при Українському Технічно-Господарському Інституті (оголошення) // Діло. – 1937. – Ч. 211. – 25 вересня. – С. 7; Доманицький В. Найближчі завдання в галузі піднесення сільсько-господарської продукції. Ч. I. Необхідність зацікавлення української інтелігенції успіхами сільсько-господарської науки та практичного сільського господарства / Віктор Доманицький // Там само. – 1927. – Ч. 268. – 1 грудня. – С. 3-4; Доманицький В. Найближчі завдання в галузі піднесення сільсько-господарської продукції. Ч. V.

Сільсько-господарське шкільництво / Віктор Доманицький // Там само. – Ч. 274. – 8 грудня. – С.2-3; Мицюк О. Український правничий з'їзд в Празі / О. Мицюк // Там само. – 1933. – Ч. 29. – С. 2; Новинки // Там само. – 1936. – Ч. 146. – 4 липня. – С. 6; Нові книжки й видання // Там само. – 1927. – Ч. 95. – 3 травня. – С. 4; Освітній Конгрес з нагоди 60-ліття «Просвіти» у Львові в днях від 22-24. IX.1929 // Там само. – 1929. – Ч. 211. – 21 вересня. – С.3; Сірополко Ст. Життя і книга. Міжнародній бібліографічний з'їзд і книжкова виставка в Празі. Прага, 15 травня 1926 / Ст. Сірополко // Там само. – 1926. – Ч. 109. – 20 травня. – С.2; [С. С.]. Український Науковий З'їзд. Прага, 13 жовтня 1926. / С. С. // Там само. – Ч. 232. – 20 жовтня. – С.3; Храпливий Е. XV Міжнародний Хліборобський Конгрес у Празі / Евген Храпливий // Там само. – 1931. – Ч.140. – 26 червня. – С.2-3.

⁷ Доманицький В. Український культурний осередок у Под'єбрадах. Промова під час святочної Академії-Концерту з нагоди 20-ліття У.Г.А. в Празі у Віноградському Народному Домі дня 24 травня 1942 р. (Ч.1) / Віктор Доманицький // Львівські вісті. – 1942. – Ч. 157 (281). – 16 липня. – С. 2; Назв. праця (Ч. 2) // Там само. – Ч. 158 (282). – 17 липня. – С. 2; Назв. праця (Ч. 3) // Там само. – Ч. 159 (283). – 18 липня. – С. 2; Назв. праця (Ч. 4). – Ч. 160 (284). – 19-20 липня. – С.2; Назв. праця (Ч. 5) // Там само. – Ч. 161 (285). – 21 липня. – С. 2.

⁸ Галаган М. Ювілейна акція з приводу 20-ліття Української Господарської Академії / М. Галаган, В. Доманицький // Воля Покуття. Часопис Коломийської Округи. – 1942. – Ч. 30 (79). – С. 3.; Галаган. М. Заклик до п. п. інженерів-абсолютів Української Господарської Академії в Подебрадах / М. Галаган, В. Доманицький // Там само. – Ч. 28 (77). – 26 квітня. – С. 6.

⁹ Доманицький В. Комунікат Комітету Фундації ім. Проф. К. Мацієвича при УТГІ в Подебрадах / В. Доманицький, В. Садовський, В. Чередиїв // Краківські вісті. – 1942. – Ч. 185 (632). – 22 серпня. – С. 6.

¹⁰ Керничний П. Студентське життя в Празі в літньому семестрі 1942 року / П. Керничний // Український Вісник. – 1942. – Ч.8 (90). – 23 вересня. – С. 10; Конкурс // Там само. – Ч. 10 (92). – 20 вересня. – С. 9; Нові керівні органи УТГІ та СЛУГА // Там само. – Ч. 4 (86). – 28 червня. – С. 10.

¹¹ Комітет для видання творів і вшанування пам'яті проф. Віктора Доманицького // Свобода. - Нью-Йорк, Джерсі Сіті, 1864. – Ч. 121. – 1 липня. – С. 3.

¹² Доманицький В. Двадцять п'ять літ служби рідному народу / Віктор Доманицький // Вісті УТГІ. – Ч.5. – 1947. – Травень. – С. 1-4.

¹³ Хроніка // Бюлетень Т-ва абсолютів УГА-УТГІ. – Нью-Йорк, 1966. – Ч. 35. – Грудень. – С. 3.

¹⁴ Дучимінська О. Дучимінська О. Віктор Доманицький / Оксана Дучимінська. – Вінніпег (Канада): Накладом: УВАН, жертводавці, авт., 1964. – 83 с.

¹⁵ Зеркаль С. Абсолютів Української Господарської Академії і Віктор Доманицький, професор Української Господарської Академії: (документи, матеріали, спогади): машинопис / Сава Зеркаль. – 1965, Нью-Йорк – Мюнхен [б.м.]. – 48 арк. + додатки.

- ¹⁶ НА НБ НАУКМА, ф. 11, оп. 1, спр. 103. – 64 арк.
- ¹⁷ Дучимінська О. Назв. праця. – С. 18; Витанович І. Назв. праця. – С. 123.
- ¹⁸ Дильонгова Г. Назв. праця. – С. 114; Рубльов О. С. Назв. праця. – С. 190.
- ¹⁹ Витанович І. Назв. праця. – С. 245.
- ²⁰ Плохій С. Назв. праця. – С. 288.
- ²¹ Дучимінська О. Назв. праця. – С. 24.
- ²² Там само. – С. 26.
- ²³ Віднянський С.В. Назв. праця. – С. 6.
- ²⁴ Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / С. Наріжний. – Прага: [б.в.], 1942. – Т. 1. – С. 33.
- ²⁵ Дучимінська О. Назв. праця. – С. 25
- ²⁶ Там само.
- ²⁷ Віктор Доманицький // Українські кооператори. Історичні нариси. Книга II. – Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2001. – С. 298.
- ²⁸ Віднянський С. Назв. праця. – С. 6.
- ²⁹ Дучимінська О. Назв. праця. – С. 19.
- ³⁰ Там само. – С. 66.
- ³¹ Там само. – С. 28
- ³² Доманицький В. Український культурний осередок у Под'єбрадах... – Ч. 2. – С.2.
- ³³ Плохій С. Назв. праця. – С. 316.
- ³⁴ Сухобокова О. Назв. праця – С. 3.
- ³⁵ Там само.
- ³⁶ Віднянський С. Назв. праця. – С. 7.
- ³⁷ Бочковський О. І. Назв. праця. – С. 23-57.
- ³⁸ Віднянський С. Назв. праця. – С. 7.
- ³⁹ Яровий В. Назв. праця. – С. 545.
- ⁴⁰ Дучимінська О. Назв. праця. – С. 19.
- ⁴¹ Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. 1922–1935... – С. 42.
- ⁴² Віднянський С. Назв. праця. – С. 8.
- ⁴³ Там само. – С. 8-9.
- ⁴⁴ Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції 1919–1939... – С. 76.; Сухобокова О. Назв. праця. – С. 4
- ⁴⁵ Українська Господарська Академія... – С. 5, 8, 9.
- ⁴⁶ Там само. – С. 9.
- ⁴⁷ Там само. – С. 5.
- ⁴⁸ Там само. – С. 6.
- ⁴⁹ Галаган М. Ювілейна акція з приводу 20-ліття Української Господарської Академії... – С. 3.
- ⁵⁰ Українська Господарська Академія... – С. 13.
- ⁵¹ Там само. – С. 9.
- ⁵² Доманицький В. Український культурний осередок у Под'єбрадах... –

Ч. 5. – С. 2.

⁵³ Назв. праця. - Ч. 2. – С. 2.

⁵⁴ Кузьменко Л. І. Назв. праця. – С. 128.

⁵⁵ Доманицький В. Український культурний осередок у Под'єбрадах... –

Ч. 3. – С. 2.

⁵⁶ Українська Господарська Академія... – С. 6.

⁵⁷ Кузьменко Л. І. Назв. праця. – С. 128.

⁵⁸ Дучимінська О. Назв. праця. – С. 30; Українська Господарська Академія... – С. 19.

⁵⁹ Віктор Доманицький // Українські кооператори... – С. 299; Нові книжки й видання // Діло. – 1927. – Ч. 95. – 3 травня. – С. 4.

⁶⁰ Кузьменко Л. І. Назв. праця. – С. 129.

⁶¹ Дучимінська О. Назв. праця. – С. 68.

⁶² Там само.

⁶³ Там само. – С. 31.

⁶⁴ Кузьменко Л. І. Назв. праця. – С. 129-130.

⁶⁵ Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. 1922–1935... – С. 88.

⁶⁶ Василь Доманицький (3 нагоди 15-ї річниці його смерті). – Подебради: Вид-во «Кооперативний Фонд імені Василя Доманицького», 1925. – 32 с.

⁶⁷ Сірополко Ст. Назв. праця. – С. 2

⁶⁸ [С. С.]. Назв. праця. – С. 3.

⁶⁹ Дучимінська О. Назв. праця. – С. 69; Освітній Конгрес з нагоди 60-ліття «Просвіти» у Львові в днях від 22-24.IX.1929 // Діло. – 1929. – Ч. 211. – 21 вересня. – С. 3.

⁷⁰ Храпливий Е. Назв. праця. – С. 2-3.

⁷¹ Дучимінська О. Назв. праця. – С. 69.

⁷² Мицюк О. Назв. праця. – С. 2.

⁷³ Дучимінська О. Назв. праця. – С. 69.

⁷⁴ Там само.

⁷⁵ Там само.

⁷⁶ Доманицький В. Найближчі завдання в галузі піднесення сільсько-господарської продукції. Ч. I. Необхідність зацікавлення української інтелігенції успіхами сільсько-господарської науки та практичного сільського господарства... – С. 3-4.

⁷⁷ Доманицький В. Найближчі завдання в галузі піднесення сільсько-господарської продукції. Ч.V. Сільсько-господарське шкільництво... – С. 2-3.

⁷⁸ Зеркаль С. Назв. праця. – С. 3.

⁷⁹ Грамота почесного членства професору Віктору Доманицькому Спілки українських інженерів на Словаччині (1942) // Зеркаль С. Назв. праця. – Додаток 10.

⁸⁰ Зеркаль С. Назв. праця. – С. 17.

⁸¹ Яровий В. Назв. праця. – С. 550.

⁸² Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української емігра-

ції між двома світовими війнами... – С. 171.

⁸³ Доманицький В. Український культурний осередок у Под'єбрадах.... – Ч. 3. – С. 2.

⁸⁴ Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами... – С. 167.

⁸⁵ Доманицький В. Двадцять п'ять літ служби рідному народу... – С. 2.

⁸⁶ Новинки // Діло. – 1936. – Ч. 146. – 4 липня. – С. 6.

⁸⁷ Високі курси громадської агрономії при Українському Технічно-Господарському Інституті... – С. 7.

⁸⁸ Нові керівні органи УТГІ та СЛУГА... – С. 10.

⁸⁹ Конкурс // Там само. – Ч. 10 (92). – 20 вересня. – С. 9; Доманицький В. Комунікат Комітету Фундації ім. Проф. К. Мацієвича при УГТІ в Подебрадах... – С. 6.

⁹⁰ Доманицький В. Комунікат Комітету Фундації ім. Проф. К. Мацієвича при УГТІ в Подебрадах... – С. 6.

⁹¹ Галаган. М. Заклик до п. п. інженерів-абсолювентів Української Господарської Академії в Подебрадах... – С. 6.

⁹² Галаган М. Ювілейна акція з приводу 20-ліття Української Господарської Академії... – С. 3

⁹³ Зеркаль С. Назв. праця. – С. 46.; Доманицький В. Український культурний осередок у Под'єбрадах ... – Ч. 5. – С. 2.

⁹⁴ Керничний П. Назв. праця.

⁹⁵ Газін В. П. Назв. праця. – С. 33.

⁹⁶ Віктор Доманицький // Українські кооператори... – С. 300-301

⁹⁷ Дучимінська О. Назв. праця. – С.40.

⁹⁸ Маруняк В. Назв. праця. – С.107.

⁹⁹ Віктор Доманицький // Українські кооператори... – С. 301.

¹⁰⁰ Кузьменко Л. Назв. праця. – С. 132.

¹⁰¹ Віктор Доманицький // Українські кооператори... – С. 301.

¹⁰² Дучимінська О. Назв. праця. – С. 44-45.

¹⁰³ Віктор Доманицький // Українські кооператори. Історичні нариси... – С. 302.

¹⁰⁴ Дучимінська О. Назв. праця. – С. 50.

¹⁰⁵ Там само. – С. 51.

¹⁰⁶ Там само. – С. 53

¹⁰⁷ Там само. – С. 66.

¹⁰⁸ НА НБ НАУКМА, ф. 11., оп. 1., спр. 103, арк.1.

¹⁰⁹ Там само. – Арк.2.

¹¹⁰ Там само.

¹¹¹ Там само.

¹¹² Там само. – Арк. 5.

¹¹³ Там само. – Арк. 6.

¹¹⁴ Там само. – Арк. 7-16.

¹¹⁵ Там само. – Арк. 14-16.

¹¹⁶ Дучимінська О. Назв. праця. – С. 57.

¹¹⁷ Комітет для видання творів і вшанування пам'яті проф. Віктора Доманницького // Свобода. – Нью-Йорк, Джерсі Сіті, 1864. – Ч. 121. – 1 липня. – С. 3.

¹¹⁸ Хроніка // Бюлетень Т-ва абсолюбітнів УГА-УГТІ. – Нью-Йорк, 1966. – Ч. 35. – Грудень. – С. 3.

Olga Komarova. Scientific, scholastic and social activities of Victor Domanytskyi at the UEA-UTEI (1924–1962). *The article reveals little-known facts about the scholastic, scientific and social activities of Viktor Mykolaiovych Domanytskyi (1893–1962), who became a political refugee because of the Bolshevik administration's persecution and harassment. As a famous Ukrainian cooperator, agronomist, public man in two countries (Czechoslovakia and Germany), he actively built up Ukrainian higher technical education. He was a professor at the Ukrainian Economic Academy (UEA) in Podebrady and rector of the Ukrainian Technical-Economic Institute (UTEI) in Regensburg. This research is based on the Ukrainian diaspora's printed media materials and epistolary sources. They have not been used in the scientific studies concerning the selected topic by other modern researchers before.*

Key words: Viktor Domanytskyi, Ukrainian national movement, Ukrainian emigration, Ukrainian Economic Academy (UEA) in Podebrady, Ukrainian Technical-Economic Institute (UTEI), the cooperative movement.

Отримано 30.11.2016 р.